

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата психологічних наук, доцента
ФОМИЧА Миколи Володимировича
на дисертацію КІЩУК Лесі Андріївни
“Психофізіологічні чинники професійної адаптації
молодших офіцерів Збройних Сил України”,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 – “Психологія”

Актуальність дослідження полягає у розробці проблеми психофізіологічних чинників професійної адаптації до військово-професійної діяльності молодших офіцерів Збройних Сил України. Така адаптація фахівців відбувається складно, зважаючи на велику кількість порушень військової дисципліни й законності, недостатню підготовленість молодших офіцерів до військово-професійної діяльності. Враховуючи, що сьогодні практично відсутні наукові розвідки стосовно психофізіологічних механізмів професійної адаптації офіцерів Збройних Сил України, а наявні лише окремі дослідження щодо адаптації офіцерів на етапі входження в посаду і пристосування до майбутньої професії; визначення ролі особистісних чинників в адаптаційному процесі, які не дають повного розуміння впливу психофізіологічних чинників на професійну адаптацію молодших офіцерів. Ця обставина вимагає більш глибокого аналізу наукових підходів до порушеної автором проблеми та підтверджує наявність констатованої дисертанткою наукової суперечності.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження є логічно узгодженими. Методологічною основою роботи стали уявлення про стан спокою як особливий вид нервової активності; концепція функціональних систем; ідеї системної організації вищих психічних функцій, їх мінливості і пластичності; концепція єдності свідомості і діяльності; уявлення про функціональний стан; теоретичні підходи до розуміння механізмів адаптації, особливостей діяльності в екстремальних умовах; вивчення фізичної працездатності та здоров'я людини, шляхів його збереження (зміцнення).

Визначені дисертанткою *теоретичні та методичні засади дослідження*, а також використані методи дослідження забезпечили підґрунтя для виконання поставлених завдань і, відповідно, досягнення визначеної мети.

Аналіз змісту дисертаційної роботи засвідчив наступне.

У першому розділі “Теоретико-методологічні основи вивчення професійної адаптації” автором:

проведено теоретичний аналіз сучасних підходів до дослідження психофізіологічних чинників професійної адаптації та визначено критерії, за допомогою яких можна оцінювати результати адаптаційного процесу;

досліджено особливості професійної адаптації молодших офіцерів, визначено склад її структурних компонентів: когнітивний, практичний, соціально-психологічний, соціально-побутовий, психофізіологічний. На цій основі розроблено структурно-функціональну модель професійної адаптації молодших офіцерів з урахування психофізіологічних чинників;

обґрунтовано шляхи запобігання негативній професійній адаптації молодших офіцерів як складного процесу інтегрованої взаємодоповнювальної професійної активності фахово підготовлених офіцерів, у результаті чого відбувається успішне професійне та особистісне зростання молодого військового фахівця, його професійна самореалізація та ідентифікація, засвоєння ним корпоративних норм, цінностей, правил поведінки, традицій офіцерського корпусу, специфіки професії офіцера, умінь та навичок військового спеціаліста.

Таким чином, здійснений теоретичний аналіз предмета дослідження дав змогу здобувачці визначитися і зупинитися на підході, який дозволяє вивчати психофізіологічні чинники професійної адаптації, зокрема й щодо військово-професійної діяльності молодших офіцерів Збройних Сил України.

У другому розділі “Організація дослідження психофізіологічних чинників професійної адаптації до військово-професійної діяльності” автором з достатньою повнотою розкрито процедури досягнення мети та вирішення завдань дисертаційної роботи.

У розділі детально наводиться характеристика етапів організації емпіричного дослідження психофізіологічних чинників професійної адаптації до військово-професійної діяльності;

представлено загальну характеристику досліджуваної вибірки та належним чином обґрунтовано психодіагностичний комплекс для визначення психофізіологічних чинників молодших офіцерів.

Таким чином, наведені результати проведеного дослідження у другому розділі дають підстави стверджувати, що на основі аналізу умов та особливостей військово-професійної діяльності молодших офіцерів для дослідження їх професійної адаптації до військової служби автором детально представлено характеристику етапів організації емпіричного дослідження та належним чином обґрунтовано набір психодіагностичних інструментів, що відповідають предмету дослідження, з урахуванням багаторівневості та специфіки діагностики психофізіологічних чинників, та дають змогу комплексно дослідити відповідні проблеми молодших офіцерів, пов’язані з їх професійною адаптацією до військової служби, які відображаються у відповідних взаємозв’язках різних підструктур особистості, зокрема у когнітивній, емоційно-вольовій, поведінково-діяльнісній та особистісній аспектах психіки.

У третьому розділі “Результати дослідження психофізіологічних чинників професійної адаптації до військово-професійної діяльності” автором, зважаючи на наукові розвідки в галузі психології і психофізіології щодо

визначення відмінностей у рівнях адаптації осіб і класифікації їх у межах варіабельності серцевого ритму, було експериментально досліджено вплив психофізіологічних чинників на процес адаптації до військово-професійної діяльності. Зокрема, проаналізовано психофізіологічні властивості нервової системи та функціональний стан організму, характер мотиваційно-ціннісної спрямованості особистості, психічні та психофізіологічні стани, соціальні та індивідуально-психологічні характеристики, рівень невротизації, копінг-стресові поведінкові стратегії молодших офіцерів.

У розділі наведено тренінгову програму, спрямовану на поліпшення здатності молодших офіцерів Сухопутних військ Збройних Сил України адаптуватися до військово-професійної діяльності з урахуванням психофізіологічних чинників, яка містить такі етапи: формування поведінкової регуляції та саморегуляції молодших офіцерів Сухопутних військ Збройних Сил України; формування уваги, оперативної пам'яті і швидкості мислення; формування нервово-психічної витривалості та бойової загартованості.

Отримані результати проведених досліджень на формувальному етапі показали, що тренінг позитивно вплинув на адаптаційні стратегії молодших офіцерів: зміцнив їх здатність ефективно взаємодіяти у стресових ситуаціях, поліпшив мотивацію, емоційну регуляцію та когнітивну гнучкість. Це свідчить про значущий вплив тренінгу на особистісний адаптаційний потенціал молодших офіцерів, підвищення їх загальної адаптованості. Зазначені зміни відображають ефективність розробленої та апробованої тренінгової програми у зміцненні психофізіологічної основи професійної адаптації молодших офіцерів.

У цілому здійснений аналіз змісту дисертації дозволяє стверджувати, що дослідниця ґрунтовно орієнтується у проблемі дослідження психофізіологічних чинників професійної адаптації до військово-професійної діяльності молодших офіцерів Збройних Сил України, ознайоmlена із результатами відповідних наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, має власну наукову позицію щодо вирішення поставленої наукової задачі.

Достовірність і новизна висновків сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях

Ознайомившись з дисертацією та публікаціями Кіщук Лесі Андріївни, можна засвідчити, що дослідниця із належною глибиною і повнотою з'ясувала та обґрунтувала низку нових наукових положень. На наш погляд, особливе наукове значення мають висновки щодо:

обґрунтування та розробки моделі професійної адаптації, яка стала методичним підґрунтям для емпіричного встановлення психофізіологічних чинників професійної адаптації молодших офіцерів Сухопутних військ Збройних Сил України;

визначення показників, які можуть бути надійними емпіричними індикаторами успішної професійної адаптації молодших офіцерів Сухопутних військ Збройних Сил України, та ґрунтуються на характеристиках спектрального аналізу варіабельності серцевого ритму під впливом емоційного навантаження та після його зняття;

встановлення емпіричних корелятив між характеристиками спектрального аналізу варіабельності серцевого ритму, психофізіологічними (складною сенсомоторною реакцією, темпераментальними особливостями, виразністю інверсії емоційного відображення) та особистісними (рівнем загального інтелекту) характеристиками молодших офіцерів, що належать до груп із різним рівнем адаптації.

Автором дослідження з високою належною вірогідністю обґрунтовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів. Дисертаційне дослідження побудоване на достатній джерельній базі (220 найменувань).

Основні результати дослідження опубліковано у 7 статтях в наукових фахових виданнях, затверджених переліком МОН України; 11 тезах матеріалів науково-практичних конференцій, 4 семінарах та 1 підручнику. Наукові публікації за темою дослідження та автореферат із належною повнотою відображають зміст дисертації.

Зауваження до дисертаційного дослідження

Вивчення змісту дисертації Кіщук Лесі Андріївни, ознайомлення з авторефератом дисертації та опублікованими дисертанткою працями, дають підстави для висловлення окремих зауважень:

1. В першому розділі дисертації автор справедливо наголошує на особливостях військово-професійної діяльності офіцера. Розгортаючи цю тезу, було б логічно окреслити спектр бойових завдань молодших офіцерів та визначити комплекс і силу впливу стрес-факторів їхньої діяльності. Натомість автор описує лише напруження, яке виникає у зв'язку з цим.

2. Потребує більш детального й змістового уточнення введена автором наукова дефініція “професійна адаптація молодшого офіцера”, оскільки досліджувані компоненти, які складають її основу: когнітивний, практичний, соціально-психологічний, соціально-побутовий, психофізіологічний, без урахування управлінської складової з набором лідерських, організаційних та комунікативних якостей належним чином не забезпечать успішність самостійної професійної діяльності молодшого офіцера.

3. З метою більш цілісного уявлення про вибірку досліджуваних у параграфі 2.1, вважаємо було б доцільним подати її детальнішу характеристику, наприклад, щодо гендерного та вікового складу вибірки молодших офіцерів, військово-облікової спеціальності тощо.

4. Як побажання, вважаємо за доцільне звернути увагу дисертантки на більш чітке дотримання вимог ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання» щодо оформлення бібліографічних описів літератури у списку використаних джерел.

5. На жаль, робота не позбавлена деяких стилістичних та синтаксичних помилок.

Разом з тим, наведені нами зауваження не зменшують загальної наукової та практичної цінності дисертації.

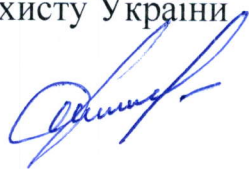
ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження Кішук Лесі Андріївни за темою: “Психофізіологічні чинники професійної адаптації молодших офіцерів Збройних Сил України”, що представлено на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – “Психологія” є актуальним, завершеним і самостійним дослідженням, у якому розкривається важлива наукова задача, що має наукову новизну, вагоме соціальне, прикладне та наукове значення. Відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022, № 44, та наказу МОН України від 12.01.2017, №40 “Про затвердження вимог до оформлення дисертації” (із змінами, внесеними згідно наказу МОН України від 31.05.2019, №759).

Вищезазначене дає підстави вважати, що Кішук Леся Андріївна заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 – “Психологія”.

Офіційний опонент
кандидат психологічних наук, доцент
начальник кафедри психології
діяльності в особливих умовах
Черкаського інституту пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

“ 08 ” серпня 2024 року

М.В. Фомич

Підпис начальника кафедри психології діяльності в особливих умовах Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, кандидата психологічних наук, доцента Фомича Миколи Володимировича завіряю.

Т.в.о. першого заступника начальника
Черкаського інституту пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля Національного університету
цивільного захисту України
з навчальної роботи

О.М. Мирошник